

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИИ

Бр. 2.

У Новом Саду, 30. јануара 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Апел на епископско учитељство. — Наш народ и његова просвета. — Школа рада. — Телесна сензибилност. — Уредба о уређењу учит. берива у Митрополији Карловачкој. — Школска хигијена: Школска хигијена у Норвешкој. — Игралшта на крову. — Учитељство: Спорна канторска плата, односно појачка дужност. — Револуција ванредне учит. скупуштине у Србији. — Из Школске Самоуправе: Седница Шк. Савета од 23. и 24. јан. (5. и 6. фебр.) о. г. — Листак: Писма са села. — Преглед књига: Алкохол и св. писмо, од Бр. Ролера; Нови Нараштај, од Н. Т. Ђурића; Учитељски календар, од Б. Ђурђевића. — Белешке. — Нове књиге. — Од Уредништва.

АПЕЛ НА СРПСКО УЧИТЕЉСТВО.

Наша учитељска судбина је: вечито теглити и издирати за другог. Ми смо научени на то, да се бринемо за друге, а себе да — заборавимо. Ето, само зато се и усуђујем обратити се на епископско учитељство. Знам добро, да је његова душа тако примљива за т. зв. „рад за народ“, као што је површина воде осетљива према, ма и најмањем лажорићу.

Нашој, будимској епархији на врата, закуцала је народна несрећа. У 14 општина Србије немају законом прописане школске зграде и учитељске станове. Због тога су државна школска надзорништва дала последњи ултиматум: ако се у току о. г. не назидају законом прописане шк. зграде и учитељски станови, свих 14 епископских школа ће се затворити. Шта би ово значило за нас, то не треба објашњавати онима, који су и сами мучни трудбеници тако важних народних просветних установа. Друго је ту по среди, што хоћу да изнесем пред епископско учитељство.

Да се подмире сви издаци око зидања тих школа и учитељских станова — према тачном прерачуна изасланог мерника — треба 95.678·92 К. А да се оправе само шк. дворане, а учитељски станови „тек само да се покрпе, како се може“, за то би требало 44.751·99 К. Ово су, за наше прилике, тако хорибилне

своте, да оне високо надмашују материјалну снагу овоепархијског епископског народа, епархијског шк. фонда, па и саме народне фондове. Ево тачног рачуна о свему: Наш епарх. шк. фонд располаже са 5.366·99 К. Од народних фондова је вотирано 10.000 К. А овај епископски народ, кад се стегне оним најтежим, најсентнијим завртљом, највише је, што се крваво може исцедити из њега: 10.000 К. Тако, дакле, из свих ових извора скупиће се максимална својта од 25.366·99 К. Недостаје још 19.385 К, ако би се оправиле само шк. дворане. А да се оправе и учитељски станови, треба, још 70.311·93 К. Ето, то је она морија, што лети над главом ове несрећне епархије. Да би се доскочило злу, у последњој седници ЕШО-а се дуго и много саветовало о овом важном питању. Услед тога се образовао један одбор, који ће нарочиту бригу водити о овом важном питању. Од то доба, већ се осећа живљи покрет у овом правцу. Агитује се, обавештава се и апелује се на све стране, да се што пре помогнемо. Оклевање је увек убитачно. Но овде значи сигурну пропаст у 14 епископских општина! С тога се у овој ствари обраћам на наше родољубиво учитељство. Знајући, да је оно вазда готово радити за сваку племениту нар. ствар, свакако ће оно свемерно помоћи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

и онда, кад то ишчекује од њега српска школа. — Ево, како би се могло помоћи олако, без пò муке:

Сад о св. Сави, приликом, већ од пре уобичајених школских свечаности, нарочито сам упозорио све присутне, на ову нашу велику опасност у тих 14 опћина! Код излаза метнуо сам једно дете са затвореном урном у руци. Све присутне сам умолио, да сваки метне у касу онолико, колико хоће. Не мора се метнути *много*, али само не*к* метну *много* т. ј. *сваки* не*к* метне. Ето, на тај начин се скупила свотица од 31 К и 37 п., што је предато фонду за издржавање овоепарх. сиромашних срп. школа. Свота није „импозантна“, али је дата свесрдно. Нико није „оглобљен“. Сваки је метнуо, колико је хтео, гесте: колико је могао. Нико се није „женирао“, јер и тако се није видело: колико је ко дао? Ето, тако смо ми на дан св. Саве скупили скромну свотицу за сиромашне српске школе. Ја сам и до сад држао св. савске школске свечаности, али, ни једна ми није била тако пријатна, као овогодишња. Осећам, да смо о. г. најлепше прославили св. Саву. Чисто сам видео, да нас је благосиљао Прoсветитељ: „Настављајте моја дела, то је слава неувела“. Ја сам тврдо наумио, да *од сад* сваке године *овако* прославимо св. Саву. Увек ћемо кўшати овако скромне прилоге. *То ће бити наш просветни дар за сиромашне српске школе.*

Ето, то је оно, што би се могло и требало би, да се уради у сваком месту, где год има српске школе! *Нема ишакове опћине, где се не би могло скупишти, ако више не, а оно бар: 2 К!* А шта да се рекне тек за наше велике опћине! Само се не сме филистарски одахнути и у напред прорицати — зло! **Треба покушати.** Па онда: не смемо се срамотити, што ће се негде скупити мање. Та, то је бар близу памети, да мале и сиромашне опћине не могу се мерити са већим и богатијима! *Није срамота послати мали прилог, већ је срамота и што грдна брука, кад се не пошље ништа!* Но и то је света истина,

да највећи прилог даје, баш сáм учитељ! Наиме: његов прилог је, онај труд и време, што ће га уложити око приређивања те прославе. — Истина је, да смо преоптерећени разним обвезама свог позива. Но, зар да се отресемо баш ове дужности? Зар да не притечемо у помоћ тим сиромашним опћинама? Зар да их оставимо, да их затворе на јесен? Зар би нам била мирна савест, кад би читали, да је затворено 14 српских школа? А шта да кажемо тек за те своје јадне другове, који учитељују онде? Зар би имали срца, да их тако равнодушно одгурнемо од себе? Или зар они нису заслужили бољу судбу, већ треба да се пате још више него ми? Зар да их оставимо, да дочекају јесен у овим својим чатрљама? А шта ће и куда ће после?

Кад све то реасумирамо, ми морамо доћи до једног резултата: Сви заједно треба и морамо притећи у помоћ тим бедницима. Но, та помоћ мора бити врло брза. За то: *Свака српска школа, што пре, одмах не*к* приреди једну, па ма и најскромнију свечаност.* Не мора ту бити ејајног програма. Ено Чика Јове, па је програм већ и готов. Неколико декламација: не*к* се отпева по која песмица и учитељ не*к* објасни сврху те забаве. Наши људи воле — слушати своју децу. А свет ће и дати по нешто, особито онда, ако се не контролише, колико је ко дао. На тај начин би се олако могла скупити потребна свота. Па онда, тако би требало радити сваке године и то о св. Сави. Ваљада и нема такве опћине, где се тај дан не прослави. Зато баш треба свет васпитати за то, да тог дана даде колико ко може, — али само сваки не*к*а дá. Тај новац би се употребио за издржавање сиромашних српских школа. Кад би се само интензивно и то свугде, у свакој опћини тако радило, за најкраће време ми би потпуно осигурали све своје школе. Осим ове материјалне користи о самој моралној добити и да не говорим.

Ето, то је оно, што сам имао да изнесем пред своје поштоване другове. Помислите само на то, *како би било нама, да смо ми учитељи у једној од тих опћина?* Та помисао ће нас најбоље

анимирати да што пре отпочнемо са овим, прѐко потребним, послом.

Зато: На посао народни трудбеници. *Другоме смо свагда могли и хтели по-моћи.* А сад покажимо, какви смо, кад треба себи да помогнемо. *У овоме не сме нико изостати.* У то име: Напред и срећно!

Св. Андреја, 24. јан. (5. фебр.) 1912. г.

Лаза Терзин,
учитељ.

Наш народ и његова просвета.

(Наставак.)

VIII.

На почетку ове расправе смо у најширим потезима споменули велики културни напредак модерног запада онако у опште, а у овоме поглављу морамо се поново вратити к њему, а успут можда сврнути и у коју другу државу, која није од нас на западу, те укратко, у колико је то потребно за доцније упоређење са стањем наше школе и народне просвете, разгледати деловање њихове модерне школе и просвећеног друштва у служби народа и његове просвете.

Лепо су филозофи-педагози назвали овај век: **век детета.** И шта видимо? Дете као седи у средини данашњег друштва, око њега се сјатише: педагози, леканици и т. д., те му до ситница (експерим. педагогија) испитују његове душевне и телесне силе, те уверивши се о каквим ненормалностима, недостацима, трагају по кући, у којој се родило, истражујући у танчине све околности, које су претходиле његовом рођењу, па и прилике и околности, које су окружавале његовог деду, прадеду, само да би што *сигурније* и *успешније* могли применити истином освештана стална педагошка начела у вештини васпитања, те да брже дођу до циља модерног образовања: *узгоја честитог, ваљаног, раденог човека.*

Да, узвишеног и племенитог циља!

Мада су већ данас напредни, мада су у култури у великој даљини од нараштаја од пре само педесет година, ипак је данашње друштво и на западу

незадовољно собом, те настоји, да нам најближи нараштај, оличен у *данашњем детишту*, буде још напреднији, бољи. Значи: Не би се смели обзирати на поједине сталече, те дете однеговати тако, да служи мислима, идејама једнога сталеча, него човека, који ће стварати нешто ново, за добро целине, целог човечанства.

К. Венцел каже: „*Не желимо од детишта узгајати савезника, већ прошивника, не чувара наших можда застарелих идеала, штећних за наш културни развој, него зашторника истих и творца будућности.*“

Америчани пак кажу, да свако дете ваља васпитати за министра председника.

Данашње дете изгледа као застава у рату, око које се отимају баталијони. И заиста је тако. Око детета се данас боре сталечи, појединци из себичних циљева, а, не може се порећи, већ је огроман број и оних, који из чисте љубави према детету, т. ј. будућем нараштају, срећи његовој, напретку његовом, испитују тајне духа човечјег, да га лакше негују, да ствара нешто ново, рађа срећнија и задовољнија поколења, која ће од ове плачне долине, долине суза, како називају земљу многи песници, створити рај задовољства, у коме човек човеку неће задавати бола, брига, збље, уништавати и разоравати срећу своје ближњем.

Разни филозофи-педагози, сталечи, друштва, породице, појединци, имаду и разне погледе на васпитни циљ данашњег детета, те отуда гледамо борбу међу њима. Једни другима, па и најумнији педагози-филозофи, оспоравају ваљаност њихових погледа, васпитних принципа у васпитању детета.

Тако видимо доста педагога, који много што-шта приговарају заговарачима експерименталне педагогије, ови опет Хербартовим принципима и т. д. Истраживање деце зову мучењем. Професор Минстерберг, навађа наш вредни др. Радо-сављевић, рече, да не би дозволио дати своју децу на духовно сецирање...

Па и о самом идеалу детета, будућег човека, разилазе се мњења код највећих мислилаца овога века.

Толстој, див међу филозофима вели: „*Наш идеал лежи иза нас, не пред нама.*“ Има ли што савршеније — вели — него дете, када дође на свет. Строј његовог тела, духа, нешто је заиста савршено. Дете у свима вековима и у свих људи представљано је као идеал невиности, безгрешности, добра, правде и лепоте. Даље навађа Русовљеве речи: „Човек се рађа савршен.“ Те наставља: „Реч та као камен остаће тврда и истишта. Кад се роди, човек представља собом праслику: хармоније, правде и добра.“

Када би га тако развијали, васпитавали, да се у доцнијем његовом добу зрцали у делима његовим невиност дечје душе, несебичност, па чистоћа његовог тела, душе у опште, шта би било од човека? Не би било никада могуће Горком написати дело „*На дну жизни*“, јер таквих људи, таквих карактера не би ни било.

Заиста, велики Толстој има право. Погледати новорођенче, његове блажене невине погледе, када му се помоћу чула, а утицајем спољашњег света, почне развијати свест, душевне силе, па многе и многе погледати после у дечачком, момачком, човечном добу, човек се чисто згража. Погледајмо само око нас, па ће нам Толстој бити јасан као сунчана светлост.

Шта све од деце израде на страни појмови, неосновани на резултатима чисте знаности, који владају у породици, друштву?...

Ниче би опет рад, да преко ноћи нестане десет-петнаест поколења пред нама, па ће — ваљда — шестнаесто бити Надчовек.

Његов је, дакле, васпитни идеал у *далекој будућности*, пред нама. Данашњи је нараштај њему и поред великог напретка човечанства „*живи мртваци*.“

Ни уметници првог реда, ни мислиоци ни песници нису њему ништа. Њихова су дела — вели — стварана за службу појединим сталезима, њихово увесељење, а не као средство за препород масе народне. Ко слуша Вагнера, ко се диви сликама Тицијана, ко чита многе филозофе? Па ако нема расадника, где су онда поједини народи?

Тако изгледа, да се сталези, који су у прилици, да се делима филозофа научењака, уметника и т. д. образују, своје знање и умење употребљују на подјармљивање необразованих маса, те да удобније живе, а ови последњи да им кулуче, а неупотребљавају своје знање и умење на поучавање својих ближњих...

Има знаменитих приговарача целом данашњем систему образовања. Др. *Халл* у Америци приговара наставним плановима и систему образовања од првог разреда основне школе до универзе, јер пити основне школе, ни средње, ни свеучилишта не дају данашњем нараштају људе, какво би друштво требало.

Заиста, када погледамо око себе, на нерад и многих академски образованих људи на препороду народа, могли би потврдити ове наводе ученог доктора. Али би се дало много писати и говорити о томе, да ли је баш свему крив систем образовања у Америци, па и овде код нас или друге околности.

Али, та борба ништа не смета унапређењу васпитних принципа. Шта више, услед ове борбе међу појединим филозофима-педагозима, скупинама т. ј. заступницима појединих педагошко-васпитних принципа, искренуше и усталише се многи, на знаности и искуству основани принципи, методе, помоћу којих већ данас можемо са извесном сигурношћу приступати васпитном послу.

Једино морамо бити јако обазриви у праћењу ове борбе, да нас она не заведе на странпутицу. У Русији, па и у Немачкој те и неким другим државама, најозбиљнији педагози и школки људи упозоравају учитељство, да се у настави држе већ утврђених, знајствених, науком освештаних принципа, јер ми немамо времена, а ни прилике нису код нас такве, да можемо у васпитању оперисати са методама, које још нису знајствено утврђене као добре и успешне.

Данас свака периода дечјег живота, те буђење и развијање душевних сила, те својстава душе, има у напредним земљама своју огромну књижевност. Психолошком анализом пронађене су и расветљене најнежније струне постанку

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

добрих и злих својстава: истинитости, лажи, доброти, пакости и т. д. У танчине су расветљени начини — методе, како се добра својства имају даље развијати, а зла сузбијати. Упознати са истима не само људе васпитава од нас: професоре и учитеље, него и што већи број народне интелигенције, па децких родитеља разних сталежа, јесте главни задатак бораца за народну просвету и народно образовање у просвећеним државама.

Па каквим су гиганским кораком напредовале поједине науке, знаности, да се данас може рећи: Ни првић на дну мора, ни најситнија звезда на небу, нема мира, од испитивачког човечјег, духа. Колики се напредак опажа само за годину дана. Много од тога напретка траже тамо, а ваљало би и код нас што више, народни просветитељи свију сталежа, те из те богате ризнице знања и искуства, да одаберу онај део, који је потребан сталежима појединим на свима пољима друштвеног живота. Ратару његов, запатлији, трговцу његов део и т. д. упознати их са руковањем предмета, којима се штеди човечја снага или нам ипаче користи са хигијенско-здравственог или ког другог гледишта.

Прег.

Стеван Радић.

(Наставиће се).

Школа рада.

По немачком ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, срп. нар. учитељ.

(Наставак)

Хербарт беше на правом путу, када је у чврстоћи карактера, у којој је он гледао циљ васпитања, видео вољу одвисном не само од образовања круга престава, него и од „образовања снаге“. За вољу и за то, да ова води радњи, од одлучног је психичног значаја да се нагласи и истакне. — Ова зависи од општих и нарочитих услова. Општи услови су пре свега наклоност и телесно стање. Од телесног стања је душеван рад у извесном степену одвисан. Ако је ово неповољно, у добу развијања може душеван

живот, нарочито енергија истог да буде од утицаја. Да данашња школа са седењем, писањем и читањем није повољна по телесно развијање шта више да често штетно утиче, не може се оспорити. Школа рада са њеним честим кретањем, нарочито у слободи и природи, које много више одговара добу растења, пружа повољније услове за телесно развијање а уједно боље утиче на развијање душевне интензивности.

За основу је вежба од великог значаја. Све, што се налази као расположење, енергија, или снага, добија кроз вежбу, а поред њене оскудице не развије се него губи. Психолошки експерименти показали су код свију послова, како су слаби без вежбе, а како су били од чудновате висине кроз исту. При том утиче вежба сваког појединог рада у исто време на висину опште функције. Сваки ток једне појаве воље, једног дела утиче пакпадно на општу вољу. Школа рада, у којој је све кретање, рад, воља, има услед ове вежбе за развијање основе сасвим друго значење, него садања школа, која природан детињи рад већим делом подјарми и већином тражи од њега такав рад, за који оно још није способно. Зато она и васпитава тако много тромих и лењих људи. Воља која жуди за радом, може се само тамо очекивати, где се развија енергија посредством вежбе.

Као што се у опште вежбом развија психичка енергија, тако штетно утичу на њу други утицаји. Мука, болест већином слаби енергију воље, шта више може да произведе сталну штетност. За школску педагогију је од нарочитог значаја штетност енергије воље услед умарања, јер не само да енергија за рад слаби, него у опште. Апстрактан душеван рад умори дете брже и у већем степену него лакши телесан рад и њему одговарајући душеван рад. Сталан једностран, апстрактан душеван рад, који наша школа захтева од детета, штетан је по многе услед честог и сталног умарања, шта више сањивост коју ова проузрокује, слаби енергију воље. Рад школе рада прилагодан је детету и нема умора.

У вези стим морамо се сетити једне

особене појаве, чија унутарња веза истина научно није расветљена, али која је важна са гледишта школске педагогије. Препреке на пољу живота воље могу се распрострти на укупан живот воље. Ученици, који беху прво вредни, постају одједаред у сразмерно кратком времену индолентни и лењи. Ово искуство је за извесно свако на појединцима стекао. Ово се дешава нарочито при прелазу у један нов разред, и стога је родитељима дотичних ученика то онажање лакше, него учитељу. Неуспех је детету обична сметња, само у себе и у своју снагу изгуби поверење. Упорно или клонуло нерасположење је не само на ужем пољу неуспеха последица, него и у појединим случајевима долази цео живот воље у неред, а дете је као преображено. Истина да је томе кадгод крив сам учитељ, али је уједно и то истина, да то зависи од самог система. Што се од детета изискује, прелази његову снагу. Гдекоја деца претрпе мање штете, задовоље се можда привидним радом, други пак, и то често вољни, изгубе самопоуздање и онда наступи код њих онај заплет воље. — Самопоуздање је од великог значаја за живот воље, и све би требало да се избегне што исто може да уништи, нарочито код деце, која су слабог самопоуздања. Ту не спада само избегавање да безразложно коремо, него се неуспех мора по могућности прикрити, дете се не сме ставити пред задатак, који му не одговара. Сада је ово за многе већином случај. Отклањање ове штетности моћи ће се постићи само преображајем наставе, која произилази од детета и његовог развијања.

Као препона на свеопшти живот воље може и то да утиче, што се у нашој школи и сувише служи тако-званом самовољном пажњом, што свакако штетно утиче и повлачи за собом штетне последице. Овде се не мисли на самовољну пажњу у опште, него на пажњу без аперцепционог градива. Ако дакле школа захтева пажњу онде, где се она не може извршити, онда ће ту изостати не само успех, него ће бити оштећен живот детине воље. Где не достаје аперцепционо

градиво или га мало има, ту деца отупе, или се пажња обрати на нешто друго, и то најбоље доказује, колико штетно утиче данашња школа на дете у току од неколико година школовања.

И у позитивном правцу утичу моментани услови на одлучност воље, који такође могу да заузму трајан утицај. Они леже у општем сватању свести, дакле у оним основама, које не сачињавају нарочито дотичне поједине појаве воље. Где превагну позитивнији и узбуђујући осећајнији моменти, ти утичу у извесним границама уопште повољно на вољу, као што и искуство доказује, да се и оно, што је неугодно, брзо прими и лакше савлада, ако је расположење весело. Обратно пак утичу и негативне стихије дражећом силом на свеукупан душеван живот. И овде би се школа рада могла успешно разликовати од садање школе, и ако не треба казати, да овде свагда влада досадно или бар не свеже расположење. Много ће се радосније радити утицајем учитељеве особе и тамо, где градиво није сходно. Али се не сме заборавити, колико клонулости, нерасположење, туп осећај сада влада, да чак ни најбољи учитељ није у стању да произведе весело расположење за рад, шта више и он сам буде нерасположен. У школи рада се много лакше постигне и одржи право расположење за рад, које се преноси и на мање пријатан школски рад. Осећај за рад, радост услед успеха, одлучан осећај, који прати сазнање, дају најповољније услове за ток душевног процеса, нарочито и за вољу и рад, ако они у појединим случајевима и немају с тим никакве везе. Јасно је, да се из тога морају развити трајни услови, и да такав сталан утицај школе рада у току неколико година, може да утиче на нарав за цео живот: свежи, за рад вољни људи, којима је и неповољна мисао сиграње а постаће од њих људи, који су рођени за делатност.

(Наставиће се.)

◆ Купујте српске школске жигице. ◆

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Телесни сензибилитет.

Од

ГАБР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

**ТЕЛЕСНИ СЕНЗИБИЛИТЕТ: — ЗАДОВОЉСТВО И БОЛ,
СЕНЗАЦИЈЕ И ОСЕЋАЊА, ПОТРЕБЕ И АПЕТИТИ.**

Дефиниција сензибилитета — Разна значења речи сензибилитет. — Сензитивне и интелектуалне чињенице. — Сензитивне и интелектуалне чињенице. — Развукат сензибилитета. — Телесни и духовни сензибилитет. — Сензације и осећања. — Разни називи за сензитивне феномене. — Битни састојци сваког сензитивног феномена. — Задовољство и бол. — Задовољство и наклоност. — Закони задовољства и бола. — Последице ових закона. — Узајамни однос међу задовољством и болом. — Шта се налази у основи наклоности. — Класификовање емоција — Апетити — Класификовање апетита. — Чулна задовољства. — Битни карактери задовољства. — Телесни сензибилитет код животиње, код детета и код човека.

Дефиниција сензибилитета. — Са сензибилитетом одлучно ступамо у свет свести. Има, и то се лако и схваћа, несвесних покрета: али несвестан сензибилитет би био нешто неразумљиво, чиста противречност у изразима. Осетљиво створење је неопходно свесно онога што осећа. „Осећам“ је синонимно са „ја сам свестан сензације или осећања“.

У неким својим појавама заједничким животињи и човеку, сензибилитет, какав је у свим својим облицима, може се дефинисати као *способност да осетимо задовољство и бол, и према томе да волимо и да мрзимо.*

Различита значења речи сензибилитет. — Сензибилитет или сензитивни феномени, по тачним називима у психологији, су у главном феномени пријатни или непријатни, који претпостављају или напротив изазивају егзистенцију наклоности или одвратности. Њих не треба замењивати с интелектуалним феноменима који их скоро редовно прате, и које неки филозофи погрешно везују за сензибилитет.

Тако, дете отвара очи на светлост: оно види боје које очарају његове очи, чија га појава весели. У том случају, код њега настају два феномена потпуно различита: задовољство које му пружа светла боја, што је чињеница сензибилитета, и перцепција, са знавање боје, што је чињеница интелигенције. (Видите *Главу VI*.)

Сензитивне и интелектуалне чињенице. — Сензитивне и интелектуалне чињенице се, дакле, разликују једне од других по томе што су прве чисто емоционалне: оне сачињавају унутрашње стање духа, задовољство и бол, како кад; друге су, напротив, репрезентативне, оне нас уче нешто о природи спољашњих предмета.

Сензибилитет и интелигенција нису само

различите природе. И ако често коегзистирају — јер је већина наших задовољстава и болова праћена представом предмета који их проузрокује — ипак има случајева кад ове две моћи делују одвојено и доказују да су независне једна од друге. Неки болови, неке непријатности утичу на наш сензибилитет, а наша интелигенција их не познаје, нема представе о узроку им: исто је случај и с неким мистичним утисцима задовољства и пријатности. Са друге стране, највећи број наших интелектуалних представа се јавља нашој свести без икакве примесе задовољства или бола: сила томе узрок природа предмета, било дејство навике, тек ми остајемо пред већином наших мисли равнодушни; ми учимо геометрију и ненаилазимо на задовољство од кога је Паскал* сав дрхтао пред овим или оним теоремом.*

Развукат сензибилитета. — Свестан на свим својим ступњевима, сензибилитет опет зато није увек истоветан са самим собом. Он се простире од најнижих радња животињског живота, од феномена телесне активности које смо већ проучили, па до највиших појава духовног живота, који он растужује или улепшава пријатним или мучним емоцијама.

Код детета, сензибилитет почиње надовезујући се на радње органског живота. Сисанче без сумње, гоњено потребом хране, осећа ванредно задовољство кад доспе на груди матери. Касније се сензибилитет надовезује на представе о спољашњем свету, којима је извор у пет чула: има задовољство од вида, од слуха, итд. Још касније, сензибилитет изилази из нас и отме се егизму, па нас веже за животиње, за наше ближње: дете се осмехује својој мајци, и његов осмех је већ израз његове нежности. Напоследку, кад је интелигенција зрела за апстрактне идеје, сензибилитет се може узбудити тим идејама. Поворка благих или болних емоција прати најузвишеније мисли: наше срце бије за правду, за истину, за отаџбину.

Телесни и духовни сензибилитет. — Сензибилитет ће дакле бити различит према природи узрока који га узбуђују, предмета који га изазивају.

Једанпут ће сензитивну феномену непосредна антеценденција, или узрок, бити органска потреба, потреба хране, на пример, телесни утисак, додир с каквим меким телом; и, у том случају, зваће се *сензација*; биће сведен на *телесни сензибилитет*.

Други пут, напротив, задовољствима и боловима биће предмет, према томе антеценденција, узрок, каква идеја, појам духа, психички феномен: на пример, идеја о погрешци која проузрокује бол кајања, идеја о каквом лепом делу које рађа задовољство дивљења; и онда ће се звати *осећања*, и биће сведени на *духовни сензибилитет*.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Сензације и осећања. — Сензације се, према томе, могу дефинисати као задовољства и болови који потичу непосредно од каквог материјалног феномена: на пример, опекотина, ма каква повреда органа, задовољство од ходања, задовољење потребе хранења, итд.

Осећања су, напротив, задовољства и болови којима је непосредна антецеденција психички феномен, интелектуална представа: идеја о нашим особинама или погрешкама, откуд имамо задовољство и болове самољубља; идеја о нашим родитељима, пријатељима, откуд имамо осећања за породицу, уживање у пријатељству, итд. „Сензације, каже Џејмс Сели, се рађају из надражаја нерава; осећања, напротив, зависе од којег између облика умне активности“ (1).

Из ове разлике у пореклу излази да сензације увек могу бити локализоване у једном делу тела, у органу где се потреба показала, где је настао утисак. Пример: мене боли глава, или желудац; опекао сам руку; моја рука има пријатан утисак од топлоте или хладноће. Осећања напротив нису локализована у телу. И само је говорна фигура кад свакодневни језик налази средиште осећања у срцу, свакако због живахније радње коју узбуђења сензибилитета саопштавају кретању крви и куцању срца.

Сад је разумљиво зашто проучавање телесног сензибилитета може и треба да претходи проучавању интелигенције; док међутим духовни сензибилитет, о коме ћемо тек касније говорити (видите *Лекцију XIV*. и *XV*.), захтева претходно познавање интелектуалних феномена.

Разни називи за сензитивне феномене. — Феномени сензибилитета имају тако велику улогу у људском животу, они показују толико сложености, толико тананих нюанса, да је прости језик умножио изразе, створио речи скоро синонимне, да би им означно различне облике. Пре но што појемо даље, унесимо мало реда у тај уобичајени речник о сензибилитету.

Задовољства и радости се најрадије разумевају: прва као телесна задовољства, а друга као задовољства духа: задовољства од куса, мириса; радости од породице, од пријатељства.

Болови и муке се тако исто разумевају: телесни болови, душевне муке.

Израз *емоције*, који је увела у моду енглеска психологија, може се применити на све феномене сензибилитета телесног и духовног: он је синоним *сензитивним чињеницама*.

Страсти изражавају жестоко тражење задовољства, склоности које човеком искључиво овладају.

Најзад, апетитити, потребе, наклоности, приврженост означавају тежње сензибили-

тета према томе да ли он тражи материјална или духовна добра, егонистично или незаинтересовано задовољење.

Битни састојци сваког сензитивног феномена. — Ма колико да су пореклом и природом својом различни, сензације и осећања показују исте битне феномене:

- 1° На склоност или одвратност;
- 2° Задовољство или бол.

Свака сензација, свако осећање је у исти мах и наклоност или одвратност за извесан предмет, и утисак задовољства или бола: тако да је општа теорија сензибилитета иста и за сензације и за духовна осећања.

Задовољство и бол. — Не ради се о дефиницији задовољства и бола: то су прости феномени, елементарни, не могу се свести ни на који други, и свако их познаје из свога рођеног искуства.

Али, ако је непотребно и немогуће дефинисати ова стања свести, а оно је потребно објаснити их, то јест показати им узрок.

Задовољство и наклоност. — Узрок задовољству је само наклоност, тежња да се ради у једном или другом правцу. Рекло се негде да је наклоност, напротив, дејство задовољства које се осетило; и одиста је поуздано да задовољство има за последицу живахнију наклоност, оно јој даје пуну свест о себи самој. Ми немамо одлучне наклоности према лову пре но што смо искусили задовољство у лову, за игру пре но што смо се играли, за духан пре но што смо пушили. Али је исто тако истина да свако задовољство претпоставља наклоност, природну тежњу, свесну или несвесну, свеспу кад потреба, кад жеља радњи претходи, несвесну понекад, али не мање стварну, кад се наклоност испоји у самом задовољству које се осећа при њеном задовољењу. Код још неiskusног детета задовољство често претходи наклоности: вешт васпитач му тако може пробудити вољу за ствари, коју оно није ни слутило.

Задовољство је дакле задовољена наклоност; а бол, запречена наклоност.

Закони задовољства и бола. — Узмимо примере да бисмо се боље обавестили о односу према задовољству и болу.

Ми имамо тежњу, наклоност да ходамо: ако умерено шетамо, а не изнад наше снаге, осећамо задовољство; ако се ходање продужи, ако је оно напорно, осећамо умор и незадовољство.

Ми од природе волимо светлост и боје: блага светлост, живе боје утичу на нас пријатно али одвише јарка светлост, боје које дрече, вређају нас и муче.

Ми имамо природну наклоност за читање, за учење; али колико нас читање и учење весели, пријатно нам је, кад му се одајемо умерено, толико нам је мучно ако га пропишемо

(1) Ручна књига за психологију на употребу професорима, Лондон 1886., стр. 348.

преоптерећеном нашем духу силом и на дуже време.

Из ових примера, пробраних између хиљаду сличних, излази да је задовољство природна последица умерене и сразмерне радње свакога од органа нашег тела, сваке од наших душевних способности. Умерена радња чула, мишићних енергија, умних способности, пражњена је задовољством.

Ако, напротив, радња пређе извесне границе, задовољство је несретно све мање, и набрзо прелази у непријатност, у бол.

То је већ Аристотел* био приметно.

„У радњи је, говораше он, добро расположење и срећа. Задовољство није само дело, нити његова унутрашња особина; него је оно као његов изданак који никад не изостане, оно је последње савршенство које се на дело надокнаджује, као младост што се кити цвећем. Сваки радња има своје нарочито задовољство.

Задовољство, каже у истом смислу један модерни филозоф, Хемилтон*, задовољство је резултат спонтаног и слободног вербања неке снаге чију енергију свест схваћа; бол је резултат активности која надмама њену моћ или јој не постиже границе.“

Последице ових закона. — У светлости ових објашњења, скоро све тобожње ђудљивости сензибилитета постају просте и јасне; све њене тајанствености ишчезавају.

Зашто нам се, на пример, новина допада код свих ствари, док нас једнообразност дражи и умара? Јер пове ствари побуђују и стављају у кретање снаге којима располажемо, а нагомилане су неупотребом, док те исте снаге отупе одвише продуженом или превише понављањем употребом.

Зашто нам је оно, што нас једнога дана очарава, сутрадан немиле? Јер је наше лично расположење измењено, а предмет је остао исти. Јуче смо били спремни за радњу, за умни рад, за пешачење; данас више писмо.

Зашто леповање има за једне толико дражи, док други налазе срећу само у радњи? Јер сви духови немају исту дозу енергије, јер интелектуална активност, која код једних значи природно и лако развијање живих снага интелигенције, за друге значи само напоран рад, несразмеран њиховим силама. У осталом и лепштинама је досадно кад не могу да се одаду каквом свом омиљеном занимању.

И зашто су неки предмети увек непријатни, на пример црна боја за око, рабарбар* за кус? Јер сензације које од њих потичу теже да запрече, да укину нормалну активност, природно вежбање наших способности: црна боја, на пример, намеће органу за гледање неку врсту непокретљивости и неактивности.

Не заборавимо то, одиста: бол не долази само од претеране радње; он је и последица изнуђеног нерада. Има и негативних болова, као што је оскудица светлости, дуже самотовање, непокретљивост.

Има болова позитивних, као одвише јака топлота, претерано напрезање. Међу овим

двема крајностима, у истом размаку од нерадње и од претеране активности, јавља се задовољство, последица осредње активности, или, рецимо боље, активности упућене у правцу природе, саобразно нашем природном позиву, и у исто време еквивалентне силама којима појединац располаже.

Узајамни односи међу задовољством и болом. — И узајамни однос међу задовољством и болом је последица закона које смо утврдили. Сократ* казиваше како су задовољство и бол били у почетку непомирљиви непријатељи, али да их је Зеве, да би успоставио мир, везао једно за друго златним везама: тако да, као два спутана друга, иду један за другим. И одиста, после непријатне глади или жеђи долази задовољство у јелу и пићу; свако лишавање, које значи страдање, пражњено је, чим престане, задовољством и уживањем. Тако исто претерана задовољства рађају засићеност, коју прати непријатно расположење. Ми опет зато не верујемо, као неки психолози, да је свесни живот непрекидан низ задовољства и бола. Има, ма шта о томе говорили, неутралних индиферентних стања (1).

Шта се налази у основи склоности. — Задовољство се објашњава као задовољена наклоност; него како се објашњава сама наклоност?

Наклоност је природна тежња да се ради у једном или другом смислу, и према томе, да се тражи, да се воли све што је саобразно нашој активности, све што је добро, а да се одбацује, презире, све што је томе противно, све што је зло.

Наклоност је активност природом канализована, тако да рекнемо, у разним правцима.

У неком смислу, може се рећи да је основа наклоности љубав, љубав свега онога што одговара очувању и развијању нашег бића.

Испрва несвесна, љубав инстинктивно тражи оно што јој треба: и кад већ то има, љубав осећа задовољство: а то задовољство, пошто смо га једанпут осетили, оставља у свести жељу да се пријатан предмет поново нађе. Жеља је свесна наклоност, која зна шта воли; она је успомена на прошло задовољство, и тежња за новим задовољством истога рода.

Класификација емоција. — Наклоност и задовољство чине једну целину, коју можемо означити једном речју *емоција*. Ми смо већ видели да емоције треба распоредити у две велике категорије: сензације и духовна осећања.

Сензације, или емоције телесног сензибилитета, се и саме деле у две класе: 1^о емоције које су везане за органе телеснога живота, и које зависе од извршења њихових функција, а зову се *телесне потребе или ајетивити*; 2^о емоције које потичу из радње наших пет

(1) Да би утврдио да човек није никад „у неутралном стању, без радости и муке“, Марпон мора да призна „несвесне радости и жалости“, а то је чиста противречност. Нема несвесних задовољстава.

чула, куца, мириса, слуха, вида и пипања: то су *чулна задовољства*.

Апетити. — Телесне потребе или апетити су наклоности органскога живота. Колико различних функција бројимо код организма, онолико има апетита.

Карактери апетита су исти као код заједничких свих сензација. Апетиту увек претходи физиолошки феномен, промена у организму: глад и жеђ одговарају нарочитом стању органа за варење. Апетит је, према томе, локализован у једном делу тела.

Неки апетити се разликују од других сензација својом *периодичношћу*. Задовољени за неко време и утишани ситношћу, они се с одређеним интервалима поново јављају, кад се апетит поново роди, јер функција хоће поново да ради: на пример, потреба храњења и спавања.

Класификовање апетита. — Списак апетита се поклапа са списком органских функција.

Функције храњења (варење, дисање, крвоток, итд.) дају прилике да се појави апетит *глади, жеђи*, који нам, при задовољењу, пружају врло жива уживања; али и непријатне сензације пресићеност, очемерености, тромости; затим, потреба *шоплоће*; па потреба *дисања*; али је ова последња потреба тако трајна, и тако редовно дозвољена самом природом, да ми већ и не осећамо задовољство које од ње потиче; ми се осећамо, напротив, непријатно и стешњени кад је ова потреба запречена, кад нас што гуши, на пример.

Функцијама однопаја одговара *потреба кретања* и односна *потреба одмарања и спавања*.

Чулна задовољства. — Радња пет чула је праћена посебним задовољствима која су вишега реда од претходних. Ова задовољства, и ако их треба приписати телесном сензибилитету, могу да се преобразе под утицајем интелигенције: задовољства од вида постају један од битних извора естетских емоција које нам пружа лепота остварена у сликарству; задовољства слуха се удружују с музичким осећањима.

Задовољства од пет чула се, у осталом, разликују од задовољстава органскога живота у томе што су она, тако да рекнемо незаинтересована: она не потичу од нужног задовољења неке битне потребе за живот; она већ служе као прелаз између телесних потреба анималне наше природе и племенитих и узвишених творевина интелектуалнога живота.

Битни карактери задовољстава. — Свако задовољство, сваки бол јесте нарочит феномен, феномен своје врсте, не може се свести ни на који други. Бол изазван тиме што смо се опекали није налик на главобољу, нити је задовољство побуђено лепим бојама налик на задовољство које имамо кад слушамо пријатне звуке. Има, дакле, у извесном смислу онолико

врста задовољства и бола колико врста наклоности.

Па ипак су психолози покушавали да задовољства поделе у више класа, према томе да ли су *пролазна* или *трајна, племенита* или *ниска*.

Ово последње разликовање једино вреди задржати. Емоције се одиета разликују међу собом према сврси којој теже. Различите по свом пореклу, оне се разликују и својом сврхом. У духовној хијерархији се не могу у исти ред ставити задовољства која иду само за очувањем телеснога благостања, и она која, потичући из духовног сензибилитета, теже за развијањем умних наших способности.

Телесни сензибилитет код животиње, код детета и код човека. — Телесни сензибилитет је заједнички животињи и човеку. Свако живо месо је прожето сензибилитетом; сваки орган је седиште какве потребе, какве тежње; свака телесна функција је извор неког уживања или страдања.

Али интелектуалне способности, код човека више развијене, обелскавају чак и телесни његов сензибилитет неким нарочитим цртама: памћење и размишљање чине да су људске емоције трајније, интензивније.

Код детета и код човека је телесни сензибилитет тако исто знатно различит. Он је код детета живљи, прво зато што се развија скоро сам, јер му полет не заустављају ни духовни сензибилитет, ни интелектуално размишљање. Дете је цело обузето својим радостима, својим телесним боловима. Његов смех и његове сузе имају акценат који сведочи о интензивности његових емоција. Касније, преоптерећеност пословима, напори мисли, воља, умерене сензибилне утиске: зрео човек ће мање уживати и мање патити од својих апетита, од својих чула. Ништа вероватно није равно интензивној радости првога корака, првог погледа. Ова разлика потиче и од утицаја навике. Нове и свеже, емоције детета су по потреби јаче; код зрелог човека оне отупе.

РЕЗИМЕ.

19. *Сензибилитет* је способност да осетимо задовољство или бол, па према томе да волимо или мрзимо.

20. *Сензитивне чињенице* се од интелектуалних разликују тиме што су *афективне*; интелектуалне чињенице нам дају представе о предметима.

21. Сензитивним чињеницама претходи час каква физиолошка чињеница, час психолошка: у првом случају их зовемо *сензације*; у другом *духовна осећања*. Сензације сачињавају телесни сензибилитет; духовна осећања, духовни сензибилитет.

22. *Духовни сензибилитет*, који претпоставља интелигенцију, не може се проучавати него тек после интелигенције.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

23. *Сензације* су локализоване у органу, у делу тела где настаје физиолошка чињеница која им претходи.

24. У сензацији као и у духовном осећању налазимо елементе који сачињавају сензибилитет: 1^о задовољство и бол; 2^о наклоност.

25. *Задовољство* увек претпоставља претходну наклоност, било свесну, било несвесну.

26. *Задовољство* је *задовољена наклоност*; бол је *запречена наклоност*.

27. Задовољство потиче од средње активности, саобразне природи, еквивалентне силама којима појединац располаже. Бол потиче било од изнуђеног перада, било од претеране радње.

28. *Наклоност*, у основи, није ништа друго него љубав према ономе што је добро, тражење очувања и развијања нашег бића.

29. Сензације или емоције телесног сензибилитета се деле у две категорије: 1^о апетити; 2^о задовољства пет чула.

30. *Апетити* одговарају разним функцијама органског живота.

31. *Чулна задовољства* чине прелаз између телесног и духовног сензибилитета.

Уредба¹

о уређењу берива наставничког и надзорничког особља срп. прав. вероисп. забавишта, срп. нар., женских грађанских (виш. дев.), учит. и учитељских школа у Митрополији Карловачкој.

§ 1. Оспособљеној забавили срп. прав. вероисп. забавишта, које издржава срп. прав. цркв. општина, плата је 900 К годишње. Сем тог ужива стан са две патосане собе, кухињом и комором и огрев од 3 хвата тврдых или 4^{1/2} хвата меких дрва или накнаду у новцу за стан и огрев, што према месним приликама одређује цркв. скупштина.

§ 2. Берива учитеља (учитељица) срп. прав. вероисповедних школа ово су:

1. Основна плата и то:

а.) у висини од 1200 К годишње у овим црквеним општинама: Ада, Арад (Арад Гај), Башахид, Будимпешта, Вел. Кикинда, Врањево, Загреб, Земун, Карловац, Митровица, Мохол, Нови Сад, Панчево, Река, Сегедин, Сента, Сентомаш, Сомбор, Суботица (Шандор), Темишвар (град, Мехала, Фабрика), Чуруг.

б.) у висини од 1100 К годишње у овим црквеним општинама: Баја, Бачфелдвар, Беловар, Велики Бечкерек, Винковци,

Вршац, Жабаљ, Јосифово, Карлово, Карловци, Куман, Мартонош, Модош, Мокрин, Мохач, Осек, Петриња, Петрово село, Сентандрија, Срп. Ковин, Ст. Бечеј, Ст. Кањижа, Ст. Паланка, Ст. Станар, Турија, Т. Бечеј, Ходмезевашархел (за сада нема школе), Шиклуш.

в.) у висини од 1000 К годишње у свима осталим црквеним општинама.

2. Шест нетогодишњих доплатака, од којих први 300 К, остали по 200 К у свима цркв. општинама без разлике.

3. Сем основне плате и доплатака ужива учитељ (учитељица) стан са три патосане собе с кухињом и комором за смок и дрва и огрев од 4^о тврдых или 6^о меких дрва или накнаду за огрев у новцу према просечној цени тврдог дрвета у месту, и уза стан врт од 1/4 јутра земље.

Где је земља саставни део учитељских берива, у случају сегрегације и комасације општинских земаља, уживаће учитељ (учитељица) и онај део, који тем приликом на уживану земљу припадне.

§ 3. Где нема стана, онде учитељ (учитељица) ужива станарину и то:

а.) у висини од 600 К у Будимпешти, Загребу, Новом Саду и на Реци.

б.) у висини од 420 К у осталим црквеним општинама под 1. а.)

в.) у висини од 360 К у свима црквеним општинама под 1. б.)

г.) у висини од 200 К у цркв. општинама: Бата, Батосек, Бега Св. Бурађ, Безедек, Бело Брдо, Бођани, Болман, Борјад, Борово, Бочар, Бремен, Будмир, Варјаш, Ватин, Вел. Гај, Вел. Маргита, Вел. Средиште, Веман, Влајковац, Гад, Г. Петровци, Дежан, Дента, Деска, Дињаш, Бала, Ђир, Иванда, Илочац, Јабука, Јасеновац, Калаз, Камералан Св. Бурађ, Канак, Качала, Кетовел, Кеча, Кишфалуба, Кнез, Краљевац, Ланчуг, Липова, Литоба, Ловра, Лукаревац, Мађарбоја, Мајиш, Мали Бечкерек, Мали Гај, Медина, Мечка, Моноштор, Мунара, Нађала, Д. Нана, Немет, Нови Свети Иван, Павлиш, Парац, Пелмоноштор, Петрово Село (банатско), Потпорањ, Поча, Привина Глава, Рудна, Салка, Санад, Саравола, Сечуј, Сириг, Сока, Срп. Арадац, Срп. Бока, Срп. Гарчин, Срп. Елемир, Срп. Ечка, Срп. Итебеј, Срп. Кларија, Срп. Неузина, Срп. Падеј, Срп. Св. Маргон, Срп. Св. Петар, Срп. Црња, Срп. Чанад, Станчево, Ст. Бановци, Тиса Св. Миклуш, Титош, Толвадија, Торња,

¹ 31. јан. по н. к. о г. послата је између осталих саборских одлука и Уредба за учит. доплату. Додатно овде тачан текст те Уредбе како је у Сабору донешена и послата министру председнику.

- Фенлак, Фењ, Херцегеуљош, Црна Бара, Чип, Чобанац, Шарок, Шумберак.
- д.) у висини од 300 К у свима осталим цркв. општинама.
- Где нема врта уза стан, онда учитељ (учитељица) добива одштету за врт у износу од 20 К
- § 4. За настављање у поновној школи добива учитељ (учитељица) посебну награду и то:
- а.) у цркв. општинама под 1. а.) 200 К.
б.) „ „ „ „ 1. б.) 150 К.
в.) у свима осталим цркв. општинама 100 К на годину.
- § 5. Ако учитељ врши појачку дужност у цркви на јавним богослужењима, припада му посебна годишња награда, према погодби са цркв. општином.
- § 6. Месном школ. управитељу срп. прав. вероисповедних школа годишња је награда:
- а.) где је 3—6 редовних учитељских снага 200 К.
б.) где је 7—10 редовних учитељских снага 300 К.
в.) где је преко 10 редовних учитељских снага 400 К.
- § 7. Оспособљени редовни наставници и наставнице у срп. прав. вероисп. женским грађанским (вишим девојачким) школама уживају 2000 К годишње основне плате, пет петогодишњих доплатака по 300 К и 600 К станарине. Супленти имају 1600 К годишње награде без икаквих других берива, а катихета или помоћник у овој школи добива 80 К годишње по седмичном часу.
- § 8. Управитељи женских грађанских школа уживају уз наставничка берива 400 К годишње доплатака, урачуњлива у мировину.
- § 9. Учитељ (учитељица) вежбаонице уз српске правосл. вероисп. учитељске и учитељичке школе ужива берива као осспособљени редовни наставници (наставнице) у женским грађанским школама.
- § 10. Учитељице срп. прав. вероисп. женских грађанских и учитељских школа, ако су осспособљене за учитељице основне школе и за учитељице ручног рада, имају 1600 К годишње плате, а станарину и доплатаке као учитељице основних школа. Ако су осспособљене само за ручни рад, имају 1200 К плате, а ако су осспособљене и за другу групу наставних предмета тих школа, имају берива као и остале редовне наставнице исте школе.
- § 11. Професори срп. прав. вероисп. учитељских и учитељичких школа уживају основну плату од 2600 К годишње, 5 петогодишњих доплатака по 300 К и 700 К станарине. Супленти имају 2000 К годишње награде без икаквих других берива.
- § 12. Управитељи срп. прав. вероисп. учитељских (учитељичких) школа уживају уз професорска берива 800 К годишње доплатака, урачуњлива у мировину.
- § 13. Наставници (наставнице) који прелазе са нижих срп. прав. вероиспов. на више школе, задржавају право на петогодишње доплатаке, како су их пређе уживали. Доплатци према новом положају рачунају се од дана, када је наставник (наставница) ступио у службу више школе.
- § 14. Епархијски школски надзорници (референти) уживају 3000 К годишње основне плате, петогодишње доплатаке по 500 К и 700 К станарине.
- § 15. Митрополијски школски надзорник (главни школки референт) ужива основну плату од 4800 К годишње, петогодишње доплатаке по 400 К и 980 К станарине.
- § 16. Школски надзорници (референти) имају на годину по 1000 К путног паушала, који су дужни свршетком сваке године обрачунавати.

Прелазна одређења.

- § 17. Ако је учитељ (учитељица) основне школе уживао до сада већа берива него што су прописана овом уредбом, разлику ће и на даље уживати, а кад се учитељско место упразни, издржавалац школе може берива снизити према установама ове уредбе.
- § 18. Учитељи (учитељице) основних школа, уколико већ нису уживали какове петогодишње доплатаке, уживају их према § 2. т. 2. ове уредбе од 1. јануара 1912. године унапредак.
- § 19. Учитељ основне школе дужан је вршити појачку дужност у цркви још за три године, пошто ова уредба ступи у живот, онако како је до сада био обвезан.
- § 20. Сва берива без разлике, како су одређена овом уредбом стављају се у течај 1. јануара 1912. године, а петогодишњи доплатаци, према установама ове уредбе, рачунају се од тога дана у напредак.
- § 21. Сва досадашња одређења, која се противе установама ове уредбе, стављају се изван снаге.
- § 22. Извршење ове уредбе, која ступа у живот с даном проглашења, поверава се српском прав. нар. цркв. Саборском Одбору и српском нар. Школкеком Савету.

Из XLV. седнице срп. прав. нар. цркв. сабора, држане у Карловцима 9. (22.) јуна 1911. године.

Школска хигијена.

Школска хигијена у Норвешкој. У норвешкој су потпуно начисто с тим, да је основна школа језгро и темељ за народни економски и просветни развитак, и да велики напредак

који је Норвешка учинила за последња три деценијума, тек тада почиње кад у целој земљи није било ниједног пешеменог. Висок степен развића норвешке жене без сумње је исто тако постигнут тиме, што је основна настава за жепске равна настави за мушку децу. Како се до сад радило о општим педагошким питањима, а са хигијенске стране се само толико учишло, да се поставило опште правило, да уз сваку школу мора бити игралиште и да највећи број ђака у једном разреду сме бити 35, то се сад ради на томе, да се за све хигијенске мере поставе нова општа правила. У корист овога предузет је јединствен начин и узорно статистичко истраживање хигијенских прилика у којима се налазе школске зграде. То прегледање трајало је седам година. То је спровело заједнички министарство просвете са норвешким учитељским удружењем, потпомогнуто је од Напзеновог научног фонда, а податке је статистички обрадио заслужни школ. хигијеничар Otto Grennes.

Истраживање се датира од 1900. Тада је постојало у земљи 6011 школа (на 390 становника једна); 69,2% школа имале су своју зграду, 27,3% изнајмљене станове, а 3,5% било је у приватним становима иначе амбулаторне школе (понајвише на северу међу полуномадским планинским племенима). Од школских зграда 87,2% имало је добар положај, 18,2% нездраву околину. Врло је лоше стање у погледу пужника; 5% школа нису имале никаквих. Један учитељ је одговорио да нису потребни, јер деца траже себи место у слободи. Потпуно добрих захода има само у варошима. И са пијаћом водом није било како треба. На селима се обично доноси у каквом суду из суседства и устоји се у ходнику. У једном срезу близу Кристијаније, четвртина школа немају воде за пиће. На северу и у фишким крајевима 15% прозора не могу се никад отворити, а 33% тек мало. Просечна величина школских соба је 135,5 cm³, на сваког ђака долази 4,62 cm³ ваздуха. Површина патоса је у једном разреду просечно 42.23 m², на свако дете долази 1,46, а у Кристијанији просечно 0,99 m². Просечно је број деце у једној соби 27,7. Најмања је така соба у Лапландији. Она има 9,77 m² за 18 ђака. Иако ови податци нису баш повољни, они бар у појединостима дају преглед какво је стање

и помажу, да се што пре поправи што не ваља.

Игралишта на крову. У Њујорку је из године у годину све већа тешкоћа наћи за младеж zgodна места за игралиште, како би се деца кретала у слободном ваздуху и издовољила у игри. Мислило се да се игралишта подигну ван вароши, по то није zgodно, јер спромашније матере немају ни времена, ни трошка да иду тако далеко по своју децу и плаћају подвоз, а и деца протраће тако време, док дођу до игре. Да се томе помогне ради се на томе, да се подигне један огроман облакодер, у којем ће бити велика и пространа места за игралиште. То ће извести њујоршко друштво за дечија игралишта. Утрошће 6 стотина хиљада франака и добиће преко 50 хиљада квадратних стопа површине за игралишта, на којима ће се њујоршка деца моћи весело преметати. По нацрту биће у сутерену велики базени за пливање. Приземље је одређено за матере које ће своју децу доводити на игралиште, према томе ће се и удесити. Ту ће бити играчке за децу, гомиле песка, у страни места за дечија колница и потребна седишта за одрасле. У једном закутку зграде биће млекара, где ће се јефтино моћи добити стерилизовано млеко за децу. Приземље је тако удешено, да се може затворити у вече, да се тако добије просторија у којој ће се зимњих вечери моћи држати предавања и читања. Остали спратови ће бити за одраслију омладину. У другом и трећем спрату биће све справе за игру и гимнастику, које требају за децу до 14. године. Патос је постављен дрветом, да се по њему може трчати и на котурачима. У четвртном је спрату просторија где ће гимнастизирати девојке старије од 14 година, а за дечаке тог доба одређен је један спрат више. Ограђен је малим вртом за болесну и слабуњаву децу, која немају довољно спаге за телесно вежбање. На појединим спратовима удешена су места за утакмицу у тркама и за лоптање. За сву децу улазак је слободан, једино се тражи пристојно владање од деце.

Учитељство.

Спорна канторска плата, односно појачка дужност. Може се слободно рећи, да се још и данас, скоро свугде, много већа важност полаже код учитеља на споредно занимање

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

му, на певчиљук, него на прави позив му, на учитељство; т. ј. не тражи се добар учитељ, него добар и „грлат“ певац. Често се догађа, да га омаловажавају, намеђавају; па чак дрвљем и камењем дижу се и на најодличнијег учитеља, ако није кадар оперски да пева; или ако у опште није кадар, да поји, па нека се захвали и иде даље. Већином, слаби појци, једва добију учитељско место, а ако добију, често су изложени гађању, па и дисциплинарном поступку. Осим силних случајева, догодило се у последње доба таки један и у Барањи. Учитељ из извесних узрока није могао да врши појачку дужност, на које је стечајем обвезан био. Црквена власт дисциплинарним путем отпусти га, али наравно само као појца. Направи читав метеж од учитеља. Али хтеде му још ускратити и овај део из учитељске плате, које добија као појца. Жупанијски управни одбор, камо се учитељ ради заштите обратио, поред јасног слова закона, ускрати му појачку плату.

Највиши форум, министар просвете у пресуди својој под бројем 111497ex 1911. изрекао је, да *учитеља фасцијом установљених прихода није слободно ускратиши, па ни до награде, коју евентуелно добија за појање, па чак ни у том случају, ако учитељ ову дужности, из буди каквог разлога, није кадар сам вршиши.* — Другим речима: учитељ — ако неће — и није дужан за учитељску плату бити и појца. А то је сасвим и право и природно, а не као што се код нас до сад уобичајило било, да учитељ, ако не може да поји, буд за појање никакве награде нема, мора из своје учитељске платице заменика да плаћа.

Резолуција ванредне учит. скупштине у Србији. Учители и учитељице Краљевине Србије, на својој ванредној скупштини држаној 30. децембра 1911. године ради решавања о мерама и средствима за отклањање данашњег несносног стања у коме се налазе народне школе и њени учители — констатују:

1. Данас је основна школа бачена у наручја непросвећених сеоских општина, које својом примитивношћу и некултурношћу својих часника коче и опемогућавају сваки плодан и успешан просветни рад. Отуда су данас огромна већина школа, с једне стране, до невероватно нехигијенске, убиствене и за ђаке и за учитеље, а с друге стране стално неснабдевене чак и најнеопходнијим потребама за рад.

2. Систем наставе у народној школи толико је неразуман, да његова непродуктивност и бесмисленост јако повећава и онако превелике школске невоље.

3. Учитељ је данас срозан на степен најниженијег државног службеника. У учитељску се службу, под именом „вршиоци учитељске дужности“ у маси увлаче типови не само без икакве спреме, него и са најнижим моралним квалификацијама. Плате сталних учитеља које су данас

мање него пре тридесет година, и ако су животне намирнице знатно покушиле, доводе учитеље у бескрајно мизеран материјалан положај, у коме он са својом породицом, тако рећи, постепено, физиолошки умире од глади и палаци се у сталној немогућности за сваки културни рад. У данашњим приликама за живот почетна плата не сме да буде мања од 1200 динара.

4. Удружени учители су до сад најмање водили рачуна о себи. Они су своје удружење стављали најразличитије идеолошке циљеве и своју снагу тронити на препорођају народном и оснивању разних хуманих и филантропских установа. Држава у чијем политичком програму просвета представља последњу тачку, и која на супрот баснословним издацима на непродуктивне циљеве, не предузима ништа за народно просвећивање, та је држава с планом упућивала учитеље на једну идеолошку акцију, и то не само путем њиховог претходног образовања, него и систематским унижавањем њиховог позива и ограничавањем њихове слободе, савести и рада.

Сложивши се у свему овоме, ванредна учитељска скупштина, имајући за задатак да протестује против свега мизерног стања школе и учитеља, доноси ову резолуцију:

1. Нема израза који би били довољно јаки да изразе негодовање и протест против толико занемаривања основне школе и њених радника. Удружени ће учители морати од сад да поведу енергичну и упорну борбу против свих чинилаца, који не само да не из азе на сусрет њиховим раније већ истакнутим захтевима, него својим поступцима све више унижавају и онако унијени њихов положај.

2. Да би дали виднога доказа своје великом огорчењу и протесту, ванредна учитељска скупштина одлучује, да учители и учитељице Краљевине Србије одрже у целој земљи на дан 4. фебруара 1912. године зборове у среским местима, на којима ће поред манифестација против просветне политике последњих година одредити и друга средства започете борбе.

3. Ванредна скупштина одлучује да се учители и учитељице из све снаге одупру свакој делимичној, привременој поправци тешких школских и учитељских прилика. Најодлучније одбија намеру да се и већање почетне плате реши помоћу неког засебног додатка или пак платом која би била мања од 1200 динара.

4. Ванредна скупштина бира један одбор који ће, у споразуму са управом удружења, поред извршења ове резолуције стално и енергично радити на спровођењу учитељских захтева у јавности, проналазити нова средства за борбу и о свему обавештавати све учитеље у земљи.

Председник
ванредне Учитељске Скупштине

Урош Благојевић

Секретар

Милан Рабеновић

Ову резолуцију предали су Министру нарочити изасланици Скупштине.

Примајући је Министар је изасланицима казао: да је хтео да учини сад само делимичне најнужније измене и допуне у закону с тога, што је овај закон у главnome добар, што је Скупштина оптерећена великим и пречим послом, што идуће године мисли да изврши системски целокупну реформу свих школа, а зато треба више времена и студије. Али кад учитељство хоће измену целог закона, онда ће он наредити да се изради и цео пројекат.

Што се тиче плата рекао је: да је почетна плата збиља мала и да ће се она повећати, али да ли ће она бити 1000 или 1200 дин. не може тачно казати, јер то не зависи само од њега него и од Скупштине и од чланова у влади. Он ће се старати да постигне толико, како ће учитељи бити задовољни.

Из Школске Самоуправе.

Седница Школског Савета одржана је у Карловцима 23. и 24. јануара (5. и 6. фебруара) 1912.

Решени су ови предмети: Узима се на знање наредба кр. уг. министарства богочасти и јавне наставе од 2. нов. 1911. број 131.755 у предмету увођења промене наставне основе за учитељске и учитељичке школе, те се наредба уступа гл. шк. референту. — Кр. уг. мин. бог. и јавне наставе дописом својим од 7. нов. 1911. број 134.299 позивом на овдашњи поднесак од 31. окт. 1911. број Ш. С. 938 през. ех 1911. моли саопштење о томе, који се оригинални и преведени уџбеници пишу за срп. учит. школе у Сомбору и којег су обима, па ће мериторно одговорити у ствари награде за писање тих уџбеника; даље саопћава, да ће награду издавати писцу (преводиоцу) под уветом, да се уџбеник пре штампања у отisku њему прикаже. Закључено је: поднети извешће, а уџбеници треба да су у кратком, нормалном обиму.

Исто министарство у ствари именовања Светислава Удовичког за редовног професора у срп. учитељској школи у Сомбору саопћава, да исти на основи приказаних његових исправа не може бити именован за редовног професора природописа, али нема приговора, да се реченом Удовичком повере наставни часови привреде у обема учитељским школама у Сомбору. Закључено: Поверити му предавање економије као главног и природописа као споредног предмета као привременом редовном наставнику с уживањем плате и осталих берива редовног професора од 1. феб. 1912. — Узима се на знање а има се обавестити епарх. шк. одбор будимски, да је минист. бог. и ј. н. потврдило одлуку управног одбора жупаније толнанике у ствари исплаћивања првог петогодишњег доплатка од 200

К. Стани Крстићевој, српској народној учитељици у Доњој Нани, а подједно издати писмену одлуку, како се у овом питању има поступати. — На упит ЕШО темишварског упућује се исти да против срп. нар. учитељице у Рудни Марије Матићке поступи, пошто се је без претходног упита обратила на управни одбор жупаније торонталске у ствари петогодишњег доплатка од 200 К; подједно поднети жалбу против поступка упр. одбора жуи. — Изречено је, да учитељу у Бегечу Урошу Дридарском припада и други петогодишњи доплатак и да му се у течај стави. —

Узима се на знање окружница, (мин. бог. и ј. наставе) упућена свим школ. надзорништвима и шк. властима, у предмету скупљања прилога за подизање санаторија за слабуљаву школ. децу. — Закључено је на молбу Лазе Шувковића, сада једногодишњег добровољца у Карловцу, слушања филозофије, да му се даде половина стипендије. — Узима се на знање допис Арх. Синода од 25. нов. (8. дец.) бр. М. 285/Сип. 78 ех 1911. којим саопћава, да је на основи овдашње представке од 28. окт. 1911. бр. Ш. С. 469/зап. дозволио предложену модификацију наставне основе за црквено-словенски језик и црквенопјаче у српским учитељским школама у Сомбору тако, да се за наставно градиво у I. разреду пропише 1 седмичан сат за црквенослов. језик, а црквенопјаче да се предаје у два одељења по 3 седмична часа. — Димитрије Рашић учитељ и Зорка Јеремићева учитељица у српској народној школи у Митровици примљени су у мировински фонд за срп. нар. авт. наставнике и професоре. — Одбија се представка ЕШО бачког, да се измени овдашња пресуда ШС 461/292 ех 1911. којом је учитељица Јелена Кекићева из Петрова Села невином проглашена. — Уважити уток управног одбора срп. прав. цркв. општине у Ст. Бечеју у ствари одреда предградских школа с разлога у њему наведених тиме, ако учитељи неће да греју шк. дворницу за новац, који у ту сврху добијају, да га врате Ц. О., која ће онда ту дужност на себе предузети.

У ствари утока упр. одбора у Ст. Бечеју у ствари постављања шк. управитеља позивно на заузето становиште и донесену одлуку Ш. С. упозорити Е. Ш. О. да се има држати одлука Ш. С. а. — У ствари плате забавиље М. М ове уважује се уток упр. одбора у Ст. Бечеју и уништава се одлука Е. Ш. О.; подједно се речена забавиља упућује: да се обрати у првом реду на месни шк. одбор. — Одбија се уток упр. одбора у Ст. Бечеју у ствари оправка учит. стана тиме, да се школа оправити има. — Уважује се молба Данице Илић и др. у Панчеву у ствари снижавања плата тиме, да се опћина упути да онима, који су већ уживали доплатке, исте и надаље исплаћује, јер су на то право стекли. — Уништава се избор наставника на вишој дјев. школи у Панчеву и позива опћина, да у року од 15 дана изврши поновни избор с искључењем оних, који за две године не могу стећи пропи-

сане квалификациј. У противном случају поставиће их сам Ш. Савет. — Одбија се уток Слободана Матића у ствари избора месног школ. управитеља; а Е. Ш. О. позива се да своје одлуке мотивише. — Одбија се уток Марка Славковића и др. учитеља у Мољу у предмету поделе разреда и поверава се члану Ш. С. Михајловићу да сачини правилник за поделу разреда.

Привиз јереја Георгија Коњића у Мољу против расписаног учитељског стечаја у Мољу уступа се ЕШО да у стечај сме само он ући, што је у фасији, дужности су уредбом прописане. — На притужбу Марка Славковића, перовође шк. одбора у Мољу, поднесу ЕШО бачком, а такође Ш. Савету у пренису, у ствари отмице записника шк. одбора, коју су починили председник Н. Радулашки, парох Душан Јосиповић и одборник Пера Радоњић закључено је, да се ЕШО уступи на извиђај и затражи извештај. — Узима се на знање извештај ЕШО бачког о избору Јефте Бајина за учитеља у Мољу, а декрет сталности издаје му се кад наступи место.

У ствари јавности српских школа у Каћу и Жабљу упућује се ЕШО бачки да се по тој ствари обрати на министарство богочасти а јавне наставе. — У ствари давања допуст саопштава се ЕШО бачком, да до три дана допуса даје месни шк. управитељ, до највише 8 дана месни школски одбор. — ЕШО бачком у ствари дневница учитељима за путовање на учитељске зборове саопштава се, да за дан, кога се држи седница, припадају дотичноа дневница и путни трошкови, у колико тај дан не може стићи или се не може исти дан повратити, припада му дневница и за те дане. Где има лађа или жељезница припада учитељима право на путовање лађом или жељезницом.

Издаје се гл. шк. референту на миљење, да у поводу уписа Е. Ш. О. бачког предложи правила, по којима ће се поступати са шкољком децом, која заслуже казну, пошто је Ш. С. забранио употребу телесне казне у срп. нар. школама. У ствари правног положаја учитеља и учит. заменика на упис Е. Ш. О. бачког извештава се: у колико је способљен учител постављен за привр. учитеља на упражњено место, ужива сва берива. У Петрињи се у тамошњој срп. авт. школи дозвољава полудневна настава. — Сило Вуксан, учитељ у Пакрацу по молби прима се за члана мировинског фонда и молба се спроводи Саб. Одбору на даље званичење. — На упис Е. Ш. О. темишварског у ствари сношења трошкова приликом извиђаја одређује се, да трошкове сноси кривац односно власт, која је истрагу одредила. — На поднесу представку средског учит. збора путем Е. Ш. О. темишварског у ствари повишења броја часова у наставној основи за српски језик и рачун уступа се анкети. — У ствари петиције истог збора о измени дисциплинарних правила

решено је известити, да ће то наћи своје решење у служб. правилима. — У ствари представка истог збора ради укидања монопола за учбенике и учила решено, да се за сада не може уважити укидање монопола, но дозволиће се употреба по два и три учбеника.

На извештај епарх. шк. референта темишварског о прегледу тамошњих школа, послана путем ЕШО темишварског, решено је да се има држати у будуће упутства Ш. С. а, а сумарни исказ да има поднети најдаље до краја ове шк. године. — Уважава се уток И. Купусарсвића и П. Караџина из Елемира, а разрешава се одлука ЕШО. — Узима се на знање извештај срп. нар. цркв. општине у Кореници, да располаже за градњу реалне гимназије у Кореници са 44591 К 95 ф. уложених у готовом, а осим тога да доприноси, које има допринети управна и цркв. општина у Кореници износе К 20000, имовна општина у Оточцу 2000 К и сву грађу бесплатно, а осим тога Српска Штедионица у Кореници и Оточцу, свака по 500 К. У свему дакле 67591 К 95 ф. и бесплатна грађа. — Одобрава се по ЕШО бачком поднесени план и прорачун за зидање шк. зграде у Парагама. — Узима се на знање извештај управе карл. гимназије, који подноси у једном примерку штампаног извештаја за шк. год. 1910/11. — Члан Ш. С. Радивој Врховац подноси своје миљење о нацрту глав. шк. референта за наредбу у ствари проучавања наставе код хоспитовања од стране управитеља виших дев. и учитељских школа, па ће се учинити по предлогу.

Лустак.

ПИСМА СА СЕЛА.

Драги Уредниче, не знам да ли у програм „Шк. Гл.“ мислите и оваке ствари обухватити, али ја ево покушавам, а Ваше је да решите.¹

Али тек што сам сво започео, већ не знам одакле ћу да почнем. О чему год помислим изгледа ми безначајно за шири круг, као да је то својина и карактеристика само овог блаћавог села. Но, ето сам се већ огрешио о моје сеоце. Сипоћ је оно било занета једно море блата, но одјутрос је добило дивац лик. Снег је завејао плотове и кућерке, стазе и путеве; грање на воћкама и другом дрвећу обукле се у бело руво и по њима трепте златне искрице, кад их који сунчев зрачак дохвати. А како ли ће тек бити кроз

¹ Једва би чекали да учитељи са свију страна проговоре у оваком тону. То би била дивна илустрација наших прилика.
Ур. „Шк. Гл.“

месец, два дана, кад се гора почне задевати листом и врате се весела јата птичица, да нам осладе овај монотони живот?

Кад јекне мајски дан, разбиће се све бриге и досаде и љупка његова свежина, падимаће ми груди, да весело кликнем: Слава Богу, пије овде баш тако зло, једино само да је плата мало боља, јер кад прохесапим колико пари ципела треба у кућу, колико шепира, а требаће за Врбицу и каквих хаљиница, онда се мало скућим и сетим пок. Симе учитеља, који је пок. Васпљану док је био архимандрит рекао: „У чему сам лапе држ'о се, у том сада брашно држим!“

Драги Уредниче, ја држим да је штета и то велика штета, што се нису покупили за времена податци из житија тих бивших типова учитељских à la Сима. Ту би се нашло много чега поучног и за нас учитеље, али и за остали друштвени клир.

Ех, како ли је то некад било! У нашем селу био је стари учитељ Шандор, који је још од војводства из Темишвара добио декрет. Сви су га у селу звали Течом. То су стара добра времена кад се живело патријархално. Нарочито су у такве патријархалности увлачили учитеља. Да попу или домина зову течом, то већ не клира, али учитеља, — по учу могу, јер и поп и домина су га звали и течом и учом и ако је он њих титулирао учтиво и једног и другог господином. Али, но — та то се само по себи разуме да су они господа, а учитељ, ех, па то је и онако у духу Песталоцијеву, да му се сваки погне на грбачу, као што се и Песталоцију деца пењала на грбачу кад је отворио школу у Станеу. Но то би било и бож' помози, да нам се само деца пењу на грбачу, јер ми би одсекли какав потањи изданак од гуње (ма га сакрили од г. Врховца члана Школ. Савета) и процес би био брзо довршен. Али је ту стотину других јада, који нам се пењу на грбачу, па нас ни женијалност у стратегији не може увек да испомогне, него се често заврши резигнацијом: Трпи душо, Бога ради!

И тако је већ овај први мој абер, један акорд суморне душе, која као лептир полети мирисном мају, али је бура однесе у сурови децембар.

Али ће Ваши читаоци разумети то распо-

ложење, јер и они једу тај „горак лебац“, што рекао чика Васа.

Здравствујте и перо зарезујте увек све боље!
Ваш Д.

Преглед књига.

Алкохол и св. писмо, од Б. Ролера. I. св. књижнице против алкохола. Ц. 20 п. Нови Сад. 1912. год.

Писац војује против употребе алкохолних пића. Са великом марљивошћу прикупио је она места из св. писма која говоре, да је пиће отров и да од њега бивају међу људима многа зла. То је лепо и за похвалу и сви ми то увидесмо који пре, а који после да је пиће штетно, али колико ће векова протећи, док људска раса буде толико просвећена, да се и у најнижим слојевима схвати зло и невоља што га пиће шири, те да људи сами из своје побуде напуштају пиће? А ти су слојеви најмногобројнији и нимало им није пољубљано уверење о потреби пића. То је питање тако опсежно, да му се не може крај догледати, јер данашње друштвено а нарочито државно уређење, оснива знатан део својег материјалног опстанка баш па том друштвеном злу, тако рећи према оној: Смрт бо твоја, живот мој! Та, ретка је данас држава која хоће да почне сузбијати то зло и прелазним путем, а камо ли да па пречац стане за врат тој невољи. Тек кад би државе у томе склопиле заједнички споразум, могло би се очекивати, да ће се постићи што стварнији резултат у истребљењу те друштвене заразе. Но, ко ће да угуши онај материјалистички дух, који је и развио ту заразу до оваких димензија до којих је дошла? Из овог би се опет развило стотину других питања, која би требало знати правилно решити просвећеношћу ума. А како ћеш просветити умове, кад многим не треба просвећен народ, него глуп, и тако иде редом у бескрај? Све што се, бар у главним потезима може учинити, у корист поправка тог нездравог друштвеног стања, било би то, да бар они чланови друштва који су просвећенији, примером предњаче простијем свету. То се може, то се мора, то је дужност просвећенијег човека, према оном непросвећеном. Утешна је појава, бар донекле, да у интелегентнијем друштву има већ знатан број оних, који се тога држе, а тога пређашњих времена није

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

толико било. А још утешнија је у толико, што се такви појави виђају у зрелој млађој интелигенцији, јер у остарили такви појави нису никакав стваран резултат, пошто се она у своје младо време испуцала, и сада када су је екслентале астме, реуме etc. да богме да јој је дозлогрдило пиће и напушта га, већином себично умујући, да тим незгодама старачким није криво пиће, него теретан умни и физички рад у корист свога поживља и према томе општег људског добра.

По нас учитеље је лепа сведожба да се тим питањем све више баве учитељи, јер и Ролер је учитељ, а и *Ник. Т. Ђурић* је учитељ који је недавно почео поново издавати лист

„Нови Нараштај.“ 1. број тога листа изишао је 1. јан. о. г. у Загребу. У њему не само да се одлучно војује у корист трезвености, него се то ради и на врло zgodан начин. Распоред и садржина градива у листу, тако је добро и занимљиво одабрана, да ником сухопарно не поцује, него ће и жестоког алкохолисту моћи привући да га прочита, а осим тога и да призна, да је све тако као што у листу пише. А то је први успех да се уверење мало уздрма.

Препоручујемо браћи учитељима, да шире у својој околини и Ролерову књижицу и Ђурићев лист, који је јефтин, јер стаје само 4 К годишње, а излази месечно на једном табаклу.

Учитељски календар и шематизам за 1912. год. Уредник *Богдан Ж. Ђурић*, проф. Цена 1·20 К (1·20 дин.) Вршац, штампарија Ж. Јанковића.

После дуже паузе изишао је опет овај Учит. календар. Ово му је четврта година. Осим календарског дела има у њему чланак Оснивање срп. учит. школе од Б. Ђ.; Задатак педагошке телеологије, од Др. В. Бакића; Покретање „Шк. Листа“ од Уредника; Теорија и пракса, од Др. В. Рајна; После четрдесет година, од Уредн.; Експериментална педагогија, од Др. П. Р. Радосављевића; Ручни рад у осн. школи, од Јов. Мподраговића; Учитељски дом у Београду, од Мих. Станојевића; Јозеф Улехла, од Матије Хајни-а. Затим су описане слике: Урош Несторовић, Ник. Ђ. Вукићевић, Зграда срп. учит. школе у Сент-андрији, проф. Др. В. Рајн, Јован Павловић, бивши мин. просвете у Црној Гори, Ђорђе Рај-

ковић, прва страна „Школ. Листа“, Ваца Ђурићевић, Др. П. Р. Радосављевић, Јозеф Улехла, Даворин Трстенак и Учит. дом у Београду.

Укратко можемо рећи, да је календар добро уређен, а техничка израда сарамерно је боља од понеких страних календара те врсте.

Уредник је потегао из прошлости три наше добре школске ствари: Оснивање учит. школе (поводом 100 годишњице), оснивање „Шк. Листа“ и донашање Шк. Уредбе. То су дела наших старих од пре половине и целог века и може се мирне савести рећи, да садашњи нараштај не само да није донео (према садашњим културним приликама) тако крупних ствари, него да ни те није усавршио, него под њим малаксавају. Сам нараштај није свему крив, али је крив у ономе, што би могао учинити и за развитак те три ствари, а не креће се даље од старијих традиција.

О овоме би се код нас могло много говорити, али не учитељима, јер они су тога пуни, него би требало тога ради сазвати Сабор и у Сабор позвати учитеље, да прочитају господи посланицима један дугачак паримеј о свему ономе што је требало и могло да се учини, а није се учинило. Још би више успеха донело кад би се и јерархија и сви посланици, разместили по појединим учитељским штацијама да учитељују бар по 1—2 године у свима оним околностима, у којима учитељи раде, те би ваљда тада дошли и они до уверења, да је оно што учитељи говоре већ 50 година, права истина од које ни једна линија није увећана, ако још није што пропуштено да се каже.

Но пошто је саблажљиво и помпелити, да се изводе такви необични експерименти, то ћемо и надаље за идућих 50 година, ми учитељи као обични просветни радници тражити и желети, а просветна аристократија ће главом одобравати и одбијати од данас до сутра реформисање школе и народне просвете, а у zgodним бијеским моментима позивати учитеље да просвете народ, свакојако празним рукама или ваљда каквим вишим напстијем.

Сва три чланка у календару који се баве научном темом, оглед су јаке и темељне спреме њихових писаца и како су популарно написани послужиле веома добро учитељском образовању. Исто тако добро ће доћи учитељима и рад Јов. Мподраговића, којим ће се

учитељи упознати колико је у нас Срба рађено до сад па увођењу Ручног рада а тако и о примени његовој у васпитању.

Радујемо се још, што је Учит. календар упознао наше учитељство са радом чешког педагога Јозефа Улехле, вештим и језгровитим приказом нашег старог познаника учитеља Матије Хајниа нашег брата Чеха из убавих Јапковица у Морави, који је десна рука сваком честитом послу учитељском код наше браће Чеха.

Но сад би имали нешто и да замолимо уредника Учит. календара, а то је: кад је у календару донео јерархију из свију српских крајева, као такову, молили би га да у будуће донесе и оне школске органе, у којима је та јерархија по природном положају заступљена. Осим тога да донесе све оно што имамо наших учитељских организација и учитељских установа. Тиме се јача смисао и шири вера у потребу тога. А тога нам треба много, те не би шкодило да се један део у календару посвети баш томе, јер календар је баш така књига која треба да буде и помоћно средство за агитацију у ширим круговима, у овом случају да у ширим учитељским круговима шири свест за што чвршћу солидарност и организацију, јер само ћемо тако постићи да будемо членица с којом се мора рачунати.

Учит. календар препоручујемо свему учитељству да га набави, те тако створи прилику, да се та књига редовно издаје и постане једна учитељска потреба.

Б е л е ш к е.

Одликовање Србина педагога. Госп. *Др. Паја Р. Радосављевић* доцент универзитета у Њујорку, позван је од америчке владе (United States National Museum, Washington, D. C. антрополошко одељење) да иде на 6 месечну научну експедицију или у Конго (Африка) или у Аустралију, или међу ескимска племена око Бериншког мора (Аљаска и азијска Русија), да испитује и проучава децу и омладину од 1—24. године. За сада се још није одлучио на коју ће страну. Ми се Срби можемо радovati, да и у тако далекој туђини имамо таког одличног научењака, који је исто тако добар Србин као што је и одличан научењак.

Психолошки конгрес у Вашингтону одржан

је 27—29. децембра 1911. г. На том конгресу одржао је наш Србин научењак *Др. П. Р. Радосављевић* предавање о „Експерименталној Педагогији.“

Нов добротвор српским школама у Будимској епархији. Г. Јоца Вујић, родољубиви Србин и велики поседник из Сенте и многогодишњи председник там. цркв. општине изјавио је, да ће дати прилог од 5000 К, да се назида нова школска дворница и достојно преоправи учит. стан у Салци, месту код манастира Грабовца у Толнаној жупанији. Усрдна хвала и част овом новоме добротвору српске просвете и омладине наше!

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примно је у *јануару* о. г. од гђе *Јелене Коњовићке* из Сомбора 10 К чланарине за мужа јој пок. *Стеву*, учитеља сомборског. — Од г. *Ђоке Милића*, умир. учитеља у Новом Саду 2 К свечарског прилога. — Од г. *дра Душана Радића*, управитеља срп. вел. гимназије у Новом Саду 20 К чланарине. — Од г. *дра Миладина Свињарева*, лечника у Новом Саду 22 К чланарине. — Од г. *Рацка Појовића*, трговца у Новом Саду 25 К чланарине. — Од г. *дра Стевана Малешевића*, фискала „Матице Српске“ у Новом Саду 20 К чланарине.

Кикинда својим учитељима. Представништво вароши Кикинде у последњој својој седници вотирало је свима учитељима по 100 К скупаринског доплатка. Тако је и Кикинда дошла у ред оних општина, које увиђају да материјално стање званичника треба поправити, јер она је и својим варошким чиновницима перцентуалну своту вотирала у име скупаринског доплатка.

Нови земаљски просветни савет. Јануара 11. изашао је у званичном листу списак чланова зем. просв. савета за турнус од 1. октобра 1911. до 30. септембра 1916. године. Од Срба је у том савету једини Чика Степа В. Поповић.

Народне књижнице у Угарској. Почетком ове године изашао је извештај земаљског савета, музеума и књижница за 1911. годину. По извештају савет је имао прошле године на расположењу 120.000 круна. Од ове своте потрошено је 30.157 К 20 ф. на оснивање нових нар. књижница, а 20.418 К 40 ф. на оснивање нових покретних књижница (*vándor könyvtár*). Ово су малене своте према онима, што их троше просветне западне државе. Но

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

огромне су према своти које наша просветна друштва троше за нар. просвећивање.

Чешка Школска Матица славила је 31. децембра свој 30 годишњи јубилеј. У име те прославе предала је женска подружина Усредне Мат. Шк. у Прагу, Матичиној благајници 30.000 К. За милијунски фонд за то школско друштво, скупили су Чеси до 30. децембра 1911. год. *1,671.847 круна*. Кад ћемо ми моћи једном бар приближно тако што учинити?

Средња школа енглеског система у Суботици. Суботница је по броју становника трећа варош у Угарској, а има само једну средњу школу (гимн.). Већ годинама се ради да добију бар још једну гимназију. Ових дана је изјавило министарство просвете депутацији Суботичана, да влада намерава у Суботици подићи прву модерну средњу школу енглеског система, где ће се једнаком мером обрађати пажња, како душевном тако и телесном васпитању омладине. Влада тражи од вароши три јутра земље, где ће подићи парк и игралиште а у средини пак школу. Ако се постигне у овој школи успеха, влада ће онда све средње школе преиначити овако. Сад је на Суботичанима ред, да прикоче у помоћ влади. То ће они свакако учинити, јер и до сада су трошили годишње по милиона на просветне сврхе.

Савез наставника. Др. Агостон, професор на правној академији у Нађвараду, покренуо је мисао, да се сви професори и учитељи здруже у једно друштво, јер су им и онако тегобе, увреде и интереси заједнички. Ову идеју усвојило је професорско коло у Сегедину и спрема, да на пролеће оснује највеће учитељско друштво: савез наставника.

Четири стотине хиљада аналфабета. По најновијим статистичким извештајима у Угарској има три милијона за школу обвезне деце; по од ових не учи ни читати ни писати 400.000, јер нема довољно школа.

Право јавности. Министарство просвете подарило је за 1911/12. шк. годину право јавности V—VIII. разреду и држање испита зрелости старо-врбашкој вел. гимназији.

Заштита животиња. Бечко друштво за заштиту животиња, поделиће годишње око 100 штедионичких књижица по 10 К оним ђацима основних и грађанских школа, који покажу љубав према животињама.

Исхрана сиромашне деце преко школског одмора била је заведена у Берлину и општина је на ту целъ жртвовала 130.000 марака.

На зубној клиници за школску младеж у Шарлотенбургу лечено је о. г. 9949 деце којима је пломбирано било 10.266 зуба, 7677 зуб извађен а 2778 оправљано. Завод има осим главног лечника два асистента и две помоћнице.

Обвезно похађање школа у Кини. Септембра месеца одржана је прва педагошка конференција у Кини, коју је сазвао министар просвете. На конференцији је било 2000 делегата из свију крајева велике царевине. На конференцији је осим других ствари изречено, да су сва деца од 6—14. године обвезна похађати школу и изабран је један одбор да састави нормалну наставну основу и буквар и то највише са 40 слова, а да буде примењен на све кипеске дијалекте.

Кратке белешке. Немачки учитељи у Америци, решили су на свом 39. скупу у Буфалу, јула прошле године да учине излет у Немачку 2. јула о. г. и да посете 17 главних места у Немачкој. — Учитељи у Нирнбергу оснивају учитељски дом у вредности 1½ милијуна марака. У фонду имају 300.000 М. — Баварско учит. удружење тражи од владе, да се деца умно слабо развијена доделе у помоћну школу и да се оснују такве помоћне школе. — По рачуну проф. Герхарда бива у Прусској годишње 13 ђачких самоупостава, од којих више од половине не спадају на узроке школске и наставне. — Белгијско министарство предложиће пре избора нов школ. закон по којем ће се подићи учит. плата на 1400—2600 франака (осам доплатака по 150 фран.) За управитеља 50 фр. по сваком разреду. — У Регенсбургу је подигнута учит. плата на 2460—4800 М. (седам доплатака по 180 М.). — У Голопову на руско-прусској граници срушила се школа због многог снега. Убијена су два учитеља и четири ученика. Много је ученика тешко рањених. — 28. децембра одржале су велики збор католичке учитељице у Оломуцу.

Исправак. У 13. реду, 3. одсека чланка „Исправимо се!“, што је изишао у 1. броју „Шк. Гл.“ о. г., стоји „држ. власт је упутила свештенство“ а треба да стоји „цркв. власт.“